

Til Klima- og miljødepartementet
(postmottak@kld.dep.no)

Oslo, 15. mai 2023

Ny politikk for å redde villreinfjellet og villreinen

Vi viser til Klima- og miljødepartementet (KLD) sitt arbeid med ny Stortingsmelding om villrein. KLD ønsker denne gangen innspill på forslag til tiltak og nye/endra bruk av virkemiddel (ny politikk), som kan legge rammer for en forvaltning som fører oss nærmere det overordna målet om å forbedre tilstanden for villreinen. Vi viser til muntlig innlegg på innspillmøte 3. mai. Vedlagt følger skriftlig innspill.

Naturvernforbundet viser også til forrige innspillrunde om utfordringene, der vi synliggjorde noen overordna prinsipper og store utfordringer som krever politisk endring fra dagens regime, se notat av 16.01. 2023.

Overordna forventninger og mål

Større deler av villreinens leveområder er vernet som nasjonalparker, landskapsvernområder og/eller naturreservater. Paradokset er at på tross av omfattende arealvern så er forvaltning så svak og inngrepene så mange at villreinen og mange andre arter og naturtyper i de samme økosystemene er på rødlista. Dagens arealforvaltning i villreinens leveområder er derfor langt fra å være bærekraftig. Dette er alvorlig og denne feilforvaltningen må endres så raskt som mulig. De regionale planene fungerer ikke godt nok i dag og de må bli mye mer fagbaserte, forpliktende og bindende for kommunene.

Naturvernforbundet mener det trengs radikale og ambisiøse endringer samt raske og harde tiltak om vi skal lykkes med å redde villreinen og de økosystemene der den lever. Perspektivet må løftes over villreinen som art. Det er artens leveområde, økosystemene der villreinbestandene lever, som må forsterkes og forvaltes bedre enn i dag.

Naturvernforbundet forutsetter at alle involverte aktører forholder seg til de identifiserte utfordringene og det solide kunnskapsgrunnlaget vi har om villrein, økologi og fjelløkosystem. Ikke minst må mål, tiltak og virkemidler tilfredsstillende et faglig minimum som bidrar til å sikre at de internasjonale natur- og klimaforpliktelsene jf Kunming-Montreal-avtalen og Parisavtalen følges opp.

Naturvernforbundet mener det må etableres en overordnet, helhetlig og økosystembasert forvaltning av villrein fjellene, der naturlig økologisk dynamikk og funksjoner er definerte, kunnskapsbaserte målsettinger. Dette vil være et økologisk målbart mål for om vi lykkes med arbeidet eller ikke. Vi ber om at dette helt overordnede perspektivet vektlegges og danner en hoveddramme for meldingen.

Desto mer robuste, naturlige og intakte økosystemene er, desto større sjanser har vi for at villreinen og økosystemene som villreinbestandene benytter sikres en bedre og mer langsiktig levedyktig overlevelse. Robuste og intakte økosystemer er også best egnet til å bufre klimaendringene som allerede endrer høyfjellsøkosystemene våre. Det er en kunnskapsbasert reetablering av robuste og økologisk funksjonelle villrein fjell som må være målet for framtidens forvaltning av villrein fjellene.

For å få etablert en helhetlig økosystembasert og mer bærekraftig forvaltning vil Naturvernforbundet særlig peke på behovet for overordnede strukturer for å hindre at sektorinteresser skal overstyre økologisk kunnskap og fagkunnskap om villrein. Naturvernforbundet forventer kunnskapsbaserte og nødvendige politiske grep som villrein fjellene våre er helt avhengige. Er det noe villrein fjellene ikke trenger så er det at politikk basert på snevre sektorinteresser skal trumfe forskningsbasert kunnskap.

Vi foreslår at Stortingsmeldingen etablerer en kunnskapsbasert og tydelig prioritert liste av tiltak som også konkretiseres som kortsiktig/akutte tiltak og mer langsiktige tiltak får å nå økosystemmålet, noe som også sikrer villreinen og resten av det biologiske mangfoldet.

Overordna grep og virkemidler

Det er avgjørende at alle aksepterer og tar alle utfordringer villreinen står overfor på største alvor. Det er både store enkeltutfordringer men også store effekter av samlet belastning fra mange forskjellige hold .

Vi vil sterkt advare mot å «<frede>> enkeltaktører/enkeltnæringer eller å sette enkelte interesser opp mot andre interesser knyttet til samme problemstilling. Alle påvirkerne må ta ansvar og redusere sine økologiske avtrykk. Dette må tydeliggjøres og vil være et suksesskriterium for arbeidets resultat.

Det vil også være en viktig signaleffekt dersom miljømyndighetene gjennom Stortingsmeldingen løfter fram raskt gjennomførbare, synlige og merkbare tiltak som imøtekommer alvorlighetsgraden for villreinen. Uten raske tiltak og tøffe grep øker risiko for at ting heller i samfunnet for øvrig oppfattes som ubetydelige og ikke så viktige likevel. Raskt gjennomførbare tiltak kan være stenging av hytter, veier og

stier, forbud mot motorferdsel, fjerning av sau på beite og oppstart på ambisiøse restaureringstiltak med mål om større, intakte og fungerende høyfjellsøkosystemer med tilhørende naturlig artsmangfold.

Nedenfor følger noen forslag til tiltak og virkemidler. Disse står ikke i prioritert rekkefølge og kan ikke anses som utfyllende. Vi forbeholder oss retten til å kunne supplere listen etter interne diskusjoner i tiden som kommer.

1. Vi mener det må etableres en **overordna ansvarlig «villreinmyndighet»**. Det er naturlig at dette er Klima- og miljødepartementet. Dette fordi målet med forvaltningen både skal være økosystemfokusert og at det skal bidra til bedre overlevelse for alt artsmangfold i villrein fjellet. Vi mener også at det ryddes opp i ansvar og vil peke på den lite fagbaserte riggingen av at Landbruks- og matdepartementet styrer jakt, Klima- og miljødepartementet har ansvar for verneområder og alt biologisk mangfold unntatt jaktbart vilt mens Kommunal- og distriktsdepartementet har ansvar for Plan- og bygningsloven som kommunene forholder seg til i alle sine arealpolitiske vedtak.
2. Det er viktig at det etableres **tydelige, ambisiøse og kunnskapsbaserte nasjonale mål og rammer** som skal være styrende for all forvaltning i og inntil villrein fjellet for å hindre dårlige kommunale vedtak. Alle involverte aktører må forholde seg til disse rammene slik at en overordnet og villet politikk faktisk blir ivaretatt og gjennomført. Dagens bit-for-bit-nedbygging er også gjeldende i villrein fjellene. Nødvendige endringer krever en langt bedre og overordnet styring og samordning av all kommunal arealforvaltning innenfor hvert villreinområde. Ambisiøse krav om felles mål og samordning mellom alle aktører må etableres som styrende politikk fra nasjonalt nivå gjennom KLD.
3. Det er helt nødvendig å **etablere tydelige myndighetsstrukturer** der nasjonale miljømyndigheter kan overprøve og reversere alle typer vedtak knyttet til arealforvaltning som kan komme i konflikt med økosystemmålet. Lokale vedtak som er i strid med kunnskapsgrunnlaget, er negative for villreins leveområder og som vanskeliggjør måloppnåelse for god økologisk tilstand knyttet til kvalitetsnormen må aktivt kunne omgjøres. Statsforvalterens fagbaserte innsigelsesinstitutt må også forsterkes betydelig for å styrke en fagbasert forvaltning av villrein fjellene. Nasjonale myndigheter v/KLD må derfor ha en overordnet plikt til faktisk å kunne endre arealplaner, vedtak og inngrep som kommer i direkte konflikt med nasjonale rammer og mål for villrein fjellene.
4. Ambisiøse og kunnskapsbaserte **restaureringsprosjekter** må identifiseres i alle nasjonale villreinområder. Her må f.eks. Hjerkinns-arbeidet være et forbilde og en motivasjonsfaktor for restaurering av arealer i alle andre nasjonale villreinområder. Restaurering og tilbakeføring av reduserte og/eller ødelagte villreinarealer er avgjørende både for villreinen, økosystemet og for å ivareta Norges internasjonale naturforpliktelser. Naturvernforbundet minner om at vi er inne i FNs restaurerings-tiår. 30 % av reduserte/ødelagte naturarealer skal restaureres innen 2030. Restaureringstiltak må også bidra til å oppfylle andre miljøpolitiske forpliktelser i tråd med

Naturavtalen. Restaureringsprosjekter må også bidra til å øke arealet med Inngrepsfri natur (INON).

5. **Fjerning av sau på beite** i villrein fjellet må vurderes som konkrete tiltak i villreinområder. Det er dokumentert at sau er en parasittvektor og som overfører farlige parasitter til villreinen. Sauebeiting må også vurderes i forhold til en helhetlig økosystembasert forvaltning fordi sauen har negativ beitepåvirkning og sekundære konsekvenser for høyfjellsøkosystemene og biologisk mangfold. Både kommuner og sentrale myndigheter må tørre å legge ny rammer for sauebeiting slik at viktige villreinområder kan bli sauefrie.
6. I nasjonalparker med villrein må det prioriteres å **retablere store, intakte og fungerende høyfjellsøkosystemer**. Å gjenskape store fungerende kjerneområder må inkludere forbud mot sauebeiting, jaktfrie soner og ambisiøs naturrestaurering med tilhørende artsmangfold, inkludert levedyktige bestander av rovpattedyr som jerv, fjellrev og gaupe samt rovfugl. Mest mulig naturlige og robuste høyfjellsøkosystemer er også viktige i forhold til klimaendringene. For eksempel kan slike prosjekter starte i nasjonalparkene/villreinområdene Hardangervidda, Dovrefjell-Sunndalsfjella med Knutshø, Reinheimen-Breheimen og Rondane.
7. **Opprettholde evolusjonær dynamikk og sikre bedre økosystem-funksjoner** gjennom å retablere mest mulig intakte økosystemer. Det betyr at man må tillate rovdyr, fortrinnsvis jerv i villreinområder, noe som er positivt for hele den naturlige økologiske dynamikken. Rovdyr vil effektivt bidra til å drepe skadde og syke villrein og opprettholde en evolusjonær dynamikk som har eksistert i titusenvis av år.
8. Vi mener også et viktig politisk grep er å etablere en **egen villrein fjell-post på statsbudsjettet**. Det er viktig med større og forutsigbare bevilgninger for å starte dette arbeidet i tett samarbeid med aktører som utarbeider og implementerer tiltaksplanene for hvert enkelt villrein fjell. Forutsigbarhet gjennom statsbudsjettet vil også sikre nødvendig kontinuitet for arbeidet forutsatt midler i tråd med reelt behov.
9. Det er behovet for en **styrket og aktiv kommunikasjon** av utfordringene i villrein fjellene. Formidling må gå til et bredt publikum, langt utover kommuner, grunneierinteresser og villreinjegere. Det er særlig viktig med god informasjon til alle som ferdes i villrein fjellene knyttet til kanalisering av ferdsel, stenging av hytter og stier, reduksjon av motorferdsel, periodisk ferdselsforbud slik vi har i mange fuglereservater, hva som er riktig oppførsel og adferd når folk møter villrein o.l. Det er avgjørende at utfordringer og tiltak formidles til absolutt alle som bruker villrein fjellene og slik informasjon må også produsere på flere språk og formidles profesjonelt .

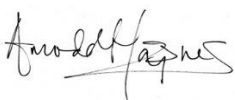
Noen forslag til konkrete tiltak (ikke utfyllende):

- Forbud mot alle nye inngrep i villreinområdene og i buffersonene.

- Pålegge planvask for å omgjøre arealplaner som opplagt er i strid med målsettinger for villrein fjellene. Det omfatter særlig vedtatte planer for hyttebygging, men også gjeterbuer, veier og annen infrastruktur i og inntil villreinområder.
- Stanse og reversere vedtak som er i alvorlig konflikt med villreinmål (fx. forskjellige hyttebyggingsprosjekter (eksempel Norefjell), Eidfjord resort, gondolbanen Hardanger Odda/Rossnos etc.).
- Identifisere og starte arbeidet med å restaurere de viktigste og mest kritiske arealene. Et første fokus bør være å gjenopprette ødelagte trekkpassasjer for øke leveområdene og gjenskape viktige arealer.
- Forsterkning av leveområdene må gjenskapes, mer naturlig artssammensetning og økologiske funksjoner må prioriteres restaurert. Viktig at ødeleggende eller forstyrrende infrastruktur restaureres – uavhengig av hvem som eier/drifter dette.
- Mange eksisterende vedtak og for omfattende praksis med mye motorferdsel må reverseres og kan gjøres raskt og effektivt med særlig fokus på de mest sårbare/kritiske arealene.
- Periodestenging av hytter gjelder i stor grad både for private grunneiere, gjeterhytter og andre lokale aktører/lokalbefolkning i tillegg til utleie/turisthytter. Baseres på kunnskapsbaserte, ikke næringspolitiske vurderinger.
- Periodestenging og sterkere kanalisering av ferdsel kan mange steder være nyttige grep. Det omfatter gående, skigående, kite-aktiviteter sykling/el-sykling etc. Alle skadelig/uheldige aktiviteter og ferdsel må stanses. Noe må trolig være permanent, andre aktiviteter kan stenges i sårbare/kritiske perioder. Naturvernforbundet vil i den sammenheng påpeke at allemannsretten er særdeles viktig og skal stå fjellstøtt, men vi understreker at denne retten også pålegger plikter til å ferdes skånsomt og ta hensyn. For å bevare villreinen er ferdselsrestriksjoner et grep som med fordel kan benyttes akkurat slik periodisk ferdselsforbud er innført i en rekke fuglefredningsområder. Særlig må ferdselsforbud vurderes på viktige trekkruiter og i og inntil kalvingsområder.

Mvh

Naturvernforbundet

Arnodd Håpnes

Fagleder naturmangfold